

УДК 351.741:343.37(477)

Матвієнко В'ячеслав Петрович –
здобувач кафедри спеціальної
техніки та оперативного-розшукового
документування навчально-
наукового інституту підготовки
фахівців для підрозділів слідства та
кримінальної міліції Національної
академії внутрішніх справ

ВЗАЄМОДІЯ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ З ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ІНСПЕКЦІЇ УКРАЇНИ У ПРОЦЕСІ ВИЯВЛЕННЯ ТА ФІКСАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ У БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ

Розкрито особливості взаємодії оперативних підрозділів з органами Державної фінансової інспекції України у процесі виявлення та фіксації злочинів у бюджетній сфері, запропоновано шляхи їх удосконалення.

Ключові слова: оперативні підрозділи; органи державної фінансової інспекції; злочини в бюджетній сфері; взаємодія.

Належна організація взаємодії оперативних підрозділів із правоохоронними органами та органами контролю є актуальною, оскільки від цього залежить ефективна профілактика злочинів у бюджетній сфері.

Взаємодія сприяє підвищенню наступальності під час здійснення оперативного-розшукової профілактики цих злочинів, більш швидкому й повному виявленню причин та умов які сприяють вчиненню злочинів у бюджетній сфері, тощо.

У юридичній літературі загальної характеристики взаємодії оперативних підрозділів органів внутрішніх справ з іншими суб'єктами приділено значну увагу. Цю проблему розглядали такі вчені, як В. Т. Білоус, В. І. Василюк, О. Ф. Долженков, М. І. Камлик, Я. Ю. Кондратьєв, О. В. Керевич, І. В. Краснобрижний, В. В. Лисенко, Д. Й. Никифорчук, С. С. Чернявський та ін.

Утім деякі організаційні та процесуальні особливості взаємодії оперативних підрозділів з органами Державної фінансової інспекції України під час профілактики злочинів у процесі виявлення та документування злочинів у бюджетній сфері висвітлено недостатньо,

залишаються дискусійними, оскільки не знайшли свого вирішення як у теорії оперативно-розшукової діяльності, кримінального процесу, так і в оперативно-розшуковому та кримінально-процесуальному законодавстві й відомчих нормативно-правових актах. Усе це певною мірою позначається на ефективності протидії злочинам у даній сфері.

Отже, організація взаємодії оперативних підрозділів з органами Державної фінансової інспекції України у процесі виявлення та фіксації злочинів у бюджетній сфері є комплексною діяльністю, заснованою на законах і підзаконних нормативних актах, не підлеглих один одному органів з організації та узгодження цілей, місця і часу спільних дій, з розподілом компетенції, функцій, повноважень, взаємних обов'язків, що мають як тимчасовий характер на період реалізації оперативної інформації, так і з відпрацювання бюджетної сфери, напрямів на виконання програм, рішень Президента та Уряду України щодо запобігання злочинам у бюджетній сфері.

Успішній організації взаємодії оперативних підрозділів з органами Державної фінансової інспекції України сприяє те, що вона має ґрунтуватися на низці принципів: 1) законності; 2) плановості; 3) маневруванні; 4) максимальності й оптимальності використання можливостей суб'єктів, які взаємодіють; 5) спільності інтересів; 6) паритетності та спеціалізації; 7) пропорціональної відповідальності [1, с. 176–178].

Крім цих принципів, на нашу думку, необхідно виокремити ще принцип оперативного розгляду і прийняття рішень з питань, що потребують спільного вирішення та забезпечення їх виконання в межах визначеної компетенції; а також комплексне використання сил і засобів, сторін, що взаємодіють між собою.

Залежно від характеру, виокремлюють певні види взаємодії, кожний з яких має свої особливості, наприклад, зазначену класифікацію можна здійснити за такими критеріями: метою; характером зв'язків; способом вирішення завдань; кількістю учасників; часом і тривалістю спільних дій; напрямками; належністю до системи або підсистеми органів, що протидіють злочинам у бюджетній сфері; ступенем конспірації або конфіденційності в їх діяльності; організаційно-правовою формою; підставами виникнення; спрямованістю функціонування підрозділів [2, с. 223].

Ефективність взаємодії у процесі виявлення та фіксації злочинів у бюджетній сфері тісно пов'язана з рівнем правового забезпечення.

У практиці правового регулювання взаємодії має місце і видання міжвідомчих нормативних актів (спільні колегії, наради, вказівки тощо), які регулюють питання взаємодії суб'єктів:

а) уповноважених Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність" на її здійснення;

б) які діють у повному обсязі (правоохоронні органи);

в) усіченої взаємодії (органи контролю), не уповноваженими на здійснення оперативно-розшукової діяльності [3, с. 223].

Таким чином, залежно від виконання притаманних функцій і здійснення відповідних повноважень, суб'єктів, які взаємодіють з оперативними підрозділами, поділяють на дві категорії: суб'єкти, які виконують оперативно-розшукові функції; суб'єкти, які не наділені правом здійснення оперативно-розшукової діяльності.

Ефективне здійснення оперативно-розшукової функції в процесі виявлення та фіксації злочинів у бюджетній сфері можливе лише за умови належно організованої спільної діяльності з іншими правоохоронними органами, органами контролю та виконавчою владою відповідних рівнів.

З огляду на це, ми поділяємо думку В. І. Василичука, що запорукою успіху є досягнення так званого принципу "збігання інтересів" усіх суб'єктів, які в межах своїх повноважень залучаються до заходів відповідно до ліній обслуговування та сфер повноважень [1, с. 173].

Процес організації взаємодії оперативних підрозділів під час виявлення та фіксації злочинів у бюджетній сфері з органами Державної фінансової інспекції України складається з таких стадій: аналітична робота; планування; створення відповідних умов, що забезпечують виконання запланованих заходів; контроль, корегування рішень у процесі їх виконання; облік, узагальнення, аналіз й оцінка результатів.

Аналіз практичної діяльності свідчить, що ефективність взаємодії оперативних підрозділів з органами Державної фінансової інспекції України залежить від правильності вибору та своєчасності використання організаційних форм взаємодії.

У використанні великої кількості різних критеріїв щодо класифікації видів і форм взаємодії оперативних підрозділів з органами Державної фінансової інспекції України, на наш погляд, доцільно виділити низку найбільш суттєвих.

Як свідчать результати дослідження, головними напрямками взаємодії оперативних підрозділів з органами Державної фінансової інспекції України є такі:

1) організація реалізації державної політики в запобіганні злочинам у бюджетній сфері;

2) запобігання злочинам та іншим правопорушенням у бюджетній сфері;

3) виявлення та припинення злочинів у бюджетній сфері;

4) удосконалення правової бази запобігання цим злочинам [4, с. 115].

З урахуванням зазначених ознак, виявлення та фіксація злочинів у бюджетній сфері здійснює низка структурних підрозділів правоохоронних органів і, насамперед, оперативні підрозділи МВС України (Департамент протидії злочинності у сфері економіки) та Служби безпеки України.

Їх повноваження визначено законами України “Про міліцію”, “Про Службу безпеки”, “Про оперативно-розшукову діяльність”, Кримінальним процесуальним кодексом України та відомчими наказами й інструкціями.

Аналіз практики свідчить, що нині діє низка спільних наказів МВС України та інших органів контролю, що регламентують переважно порядок взаємообміну та оперативного реагування на отриману інформацію про правопорушення в бюджетній сфері.

Органи контролю слід відрізнити від правоохоронних органів, хоча вони й виконують окремі правоохоронні функції. За своєю суттю визначальним в їх діяльності є виконання інших (не правоохоронних) функцій.

Коло питань, яке має право перевіряти орган контролю, українське, спеціалізоване, прив’язане до завдань, що стоять перед цим органом.

Органи контролю здійснюють контроль у формі перевірок (обстеження і вивчення окремих напрямів фінансово-господарської діяльності, за результатами яких складається довідка, акт або доповідна записка); планових і позапланових ревізій (документальний контроль фінансово-господарської діяльності, за результатами якого складається акт); затребування звітів, а також у формі обстежень, рейдів, оглядів тощо.

Високий рівень латентності злочинів у бюджетній сфері вимагає від оперативних підрозділів постійного впровадження нових підходів до організації оперативно-службової діяльності, її підрозділів та вдосконалення моделі оперативного обслуговування, з яких одним з найбільш перспективних є вдосконалення взаємодії з органами Державної фінансової інспекції України, діяльність яких поширюється на всю бюджетну сферу.

Інколи відомості органів Державної фінансової інспекції України щодо специфіки відносин у бюджетній сфері та стосовно суб’єктів господарювання з високим рівнем захищеності корпоративної інформації, зокрема, національних компаній та їх дочірніх підприємств, державних підприємств, передусім природних монополій, що мають значний вплив на стан економіки держави, є чи не єдиним джерелом необхідної інформації.

На нашу думку, для ефективного використання можливостей органів Державної фінансової інспекції України під час оперативного обслуговування об'єктів бюджетної сфери, насамперед, необхідно налагодження дієвого контакту з керівною ланкою цих органів, що надасть можливість своєчасно отримувати оперативну значиму інформацію про кримінальні правопорушення в бюджетній сфері та вживати заходів щодо їх усунення.

Сьогодні органи Державної фінансової інспекції України є єдиним державним органом у системі органів виконавчої влади, що забезпечує системний, оперативний і незалежний контроль за дотриманням бюджетними установами та суб'єктами господарювання фінансової дисципліни при використанні бюджетних коштів, державного і комунального майна.

Завданням органів Державної фінансової інспекції України є здійснення державного фінансового контролю за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, правильністю визначення потреби в бюджетних коштах та взяття зобов'язань, ефективним використанням коштів і майна, станом і достовірністю бухгалтерського обліку та фінансової звітності в міністерствах й інших органах виконавчої влади, у державних фондах, у бюджетних установах і в суб'єктах господарювання державного сектору економіки, а також на підприємствах і в організаціях, які отримують (отримували в періоді, що перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів та державних фондів або використовують (використовували в періоді, що перевіряється) державне чи комунальне майно, виконанням місцевих бюджетів, розроблення пропозицій щодо усунення виявлених недоліків і порушень та запобігання їм у подальшому.

Визначальним критерієм, що впливає передусім на ефективність взаємодії, є нормативно-правове врегулювання взаємовідносин органів Державної контрольно-ревізійної служби з правоохоронними органами.

Як свідчить аналіз дослідження, взаємодія у процесі виявлення та фіксації злочинів у бюджетній сфері має полягати у: 1) спільному обговоренні складу ревізійної групи, узгодженні програми ревізії; 2) здійсненні спільних дій та заходів щодо створення сприятливих умов для її проведення; 3) проведенні, за необхідності, ревізії у присутності працівників правоохоронного органу або у приміщенні правоохоронного органу за належним чином вилученими документами; 4) забезпеченні, за необхідності, працівниками правоохоронного органу присутності службових осіб об'єкта контролю для давання пояснень ревізором та підписання акта ревізії; 5) спільному рішенні питання про залучення до процесу проведення ревізії спеціалістів інших галузей; 6) взаємному інформуванні

оперативного працівника і ревізора про результати своєї роботи; 7) спільному визначенні найефективніших методів ревізії; 8) обговоренні та визначенні черговості проведення окремих ревізійних дій, черговості відібрання пояснень у службових осіб, діяльність яких перевіряється; 9) узгодженні місця проведення ревізійних дій та підписання акта (проміжного акта) ревізії; 10) узгодження продовження термінів проведення ревізії; 11) ужитті працівниками правоохоронних органів на прохання ревізорів заходів щодо припинення протидії ревізорам з боку службових осіб, яких перевіряють, забезпечення належного проведення ревізії (перевірки), охороні працівників контрольно-ревізійної служби, документів та матеріалів, що перевіряються, а також вжитті заходів для притягнення винних осіб до встановленої законом відповідальності; 12) передачі працівниками правоохоронного органу ревізорам раніше вилучених на об'єкті контролю бухгалтерських документів; 13) вирішенні правоохоронним органом питання про поновлення втраченого бухгалтерського обліку на об'єкті контролю; 14) здійсненні сумісних заходів щодо забезпечення одержання та збереження необхідних для проведення ревізії і для кримінальної справи документів; 15) забезпеченні правоохоронними органами проведення зустрічних перевірок; 16) здійсненні сумісних заходів щодо забезпечення відшкодування збитків, завданих державі, та усунення інших фінансових правопорушень; 17) періодичній звітці органами Державної фінансової інспекції України та правоохоронними органами результатів розгляду переданих матеріалів ревізій [1, с. 239].

Отже, відповідно до компетенції органів Державної фінансової інспекції України, їх взаємодія з оперативними підрозділами відбувається в таких формах: 1) обмін інформацією; 2) участь службових осіб органів Державної фінансової інспекції України, уповноважених на проведення ревізій і перевірок, у їх проведенні як спеціалістів та безпосереднє здійснення контрольних заходів, ініціатором яких виступає правоохоронний орган [5, с. 73].

Дослідження взаємодії оперативних підрозділів з органами Державної фінансової інспекції України в процесі виявлення та фіксації злочинів у бюджетній сфері дало змогу дійти висновку, що за змістом роботи, яка виконується, така взаємодія може бути інформаційною, консультативно-методичною, функціональною та організаційною.

Водночас ефективна взаємодія можлива за умови усунення недоліків в організаційному, кадровому та нормативно-правовому врегулюванні.

Отже, ураховуючи положення теорії оперативно-розшукової діяльності щодо форм взаємодії оперативних підрозділів з органами

Державної фінансової інспекції України в процесі виявлення та фіксації злочинів у бюджетній сфері, до конкретних форм такої взаємодії ми відносимо:

при реалізації державної політики протидії злочинам у бюджетній сфері: проведення спільних засідань суб'єктів, які взаємодіють, прийняття узгоджених рішень щодо реалізації державних програм їх запобігання, виконання нормативно-правових актів із зазначених питань; розроблення та реалізацію спільних планів, програм щодо запобігання злочинам у бюджетній сфері; видання спільних відомчих нормативних актів, що регламентують порядок взаємодії під час реалізації нормативно-правових актів органів влади України; створення спільних робочих груп для вивчення окремих проблем протидії злочинності в бюджетній сфері та розроблення пропозицій щодо їх вирішення; підготовку та подання до органів влади інформації про протидію злочинам у бюджетній сфері, пропозицій про заходи щодо її поліпшення;

при здійсненні попереджувального впливу на передумови злочинів у бюджетній сфері, усуненні причин та умов, що їй сприяють: розроблення та подання до проектів державних програм протидії злочинів у бюджетній сфері погоджених пропозицій з питань їх запобігання, у тому числі загальної та індивідуальної профілактики, запобігання найбільш поширеним видам злочинів у бюджетній сфері; взаємне інформування оперативних підрозділів про виявлені ними в процесі реалізації своїх функцій причини та умови, що сприяють вчиненню злочинів у бюджетній сфері, протидія яким належить до компетенції іншого правоохоронного чи контролюючого органу; погоджене визначення та нормативне закріплення переліку інформації, оперативний обмін якою може сприяти своєчасному запобіганню цим злочинам; спільне вивчення проблем вчинення злочинів у бюджетній сфері й розроблення пропозицій щодо їх вирішення; підготовка та внесення до відповідних інстанцій, міністерств і відомств спільних пропозицій стосовно усунення причин та умов, що сприяють їх вчиненню;

у вдосконаленні правової бази протидії злочинам у бюджетній сфері: спільне вивчення практики застосування законодавства щодо протидії злочинам у бюджетній сфері з метою розроблення єдиних рекомендацій для його використання, виявлення недоліків та прогалин і підготовки пропозицій щодо їх усунення; обмін інформацією про практику виконання окремих правових актів з питань протидії цим злочинам та проблем, які при цьому виникають, пропозиціями та рекомендаціями щодо їх вирішення; створення робочих груп за ініціативою органів, які протидіють злочинам у бюджетній сфері, для

підготовки нормативних актів, пропозицій про зміни і доповнення законодавства; направлення проекту нормативного акта щодо взаємодії, підготовленого одним суб'єктом іншим суб'єктам з метою опрацювання щодо зауважень та пропозицій з питань, які стосуються їх компетенції; спільне обговорення керівниками оперативних служб (підрозділів) законопроектів, що стосуються питань протидії злочинам у бюджетній сфері та вироблення узгоджених рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василичук В. І. Оперативно-розшукова профілактика злочинів у бюджетній сфері : [моногр.] / В. І. Василичук. – К. : ФОП Кандиба, 2013. – 346 с.
2. Погорецький М. Фіксація фактичних даних про злочин / М. Погорецький // Міжнародна поліцейська енциклопедія. Т. VI "Оперативно-розшукова діяльність поліції (міліції)" / відп. ред. : В. В. Коваленко, Є. М. Моїсєєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. – К. : Атіка, 2010. – С. 1042.
3. Білоус В. Т. Координація боротьби з економічною злочинністю : [моногр.] / Білоус В. Т., Чигрина Г. Л., Шкарупа В. К. – Ірпінь : Акад. держ. податкової служби України, 2002. – 449 с.
4. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності: економіко-правовий аспект : [навч. посіб.] / М. І. Камлик. – К. : Атіка, 2005. – 432 с.
5. Скалозуб Л. П. Попередження та викриття злочинів, пов'язаних з відшкодуванням податку на додану вартість : [навч. посіб.] / Скалозуб Л. П., Василичук В. І., Сливенко В. Р. – Вінниця : ТОВ "КОНСОЛЬ", 2010. – 256 с.